

МЕТОДОЛОГІЯ СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ

УДК 311.213.3:330.59

<http://doi.org/10.5281/zenodo.3829634>

ПІДГОРНИЙ А.З.,
ВІТКОВСЬКА К.В.,
ОЛЬВІНСЬКА Ю.О.

Проблеми використання інтегральних показників оцінки рівня життя

Сьогодні, в умовах загострення соціально – економічних та політичних проблем, рівень життя населення є тим індикатором, який відображає розвиток держави. Ця категорія повинна стати головним критерієм розробки та оцінювання ефективності реалізації соціально–економічної політики України, як на загальнодержавному, так і регіональному рівнях зокрема.

Основною **метою статті** є дослідження методологічних засад оцінки рівня життя населення за допомогою побудови інтегральних показників. Специфічною особливістю України є значна регіональна диференціація населення за рівнем життя, що потребує проведення інтегральної оцінки рівня життя населення для окремих регіонів України. Нами з цією метою було запропоновано використати регіональний індекс рівня життя з урахуванням певних методологічних рекомендацій до його розрахунку, пов'язаних зі змінами соціально–економічної ситуації в країні та відповідними змінами методології статистичних спостережень. А також було проведено аналіз рівня життя населення окремих регіонів за таким інтегральним показником як індекс регіонального людського розвитку. Та здійснено групування областей України за індексом регіонального людського розвитку, виявлено регіони лідери та аутсайтери.

Методичним інструментарієм проведеного дослідження стали методи систематизації, групування та класифікації, середні величини, показники варіації та аналізу рядів динаміки, індексні розрахунки, кореляційний аналіз. Періодом дослідження рівня життя населення в регіонах України було обрано 2004–2017 роки. Об'єктом проведеного дослідження обрано Україну та її окремі регіони.

Зважаючи на вищезазначене, слід відмітити, що забезпечення достойного рівня життя населення повинно стати безумовним пріоритетом як державної, так і регіональної політики, а якість життя громадян – відповідати параметрам, що досягнуті розвиненими країнами. Тому об'єктивна оцінка рівня життя населення регіонів та України в цілому за допомогою інтегральних показників може розглядатися як ключовий фактор ефективності та результативності роботи органів державного управління та місцевого самоврядування.

Ключові слова: інтегральний показник, рівень життя, індекс, регіональний людський розвиток, регіон.

Проблемы использования интегральных показателей оценки уровня жизни

Сегодня, в условиях обострения социально–экономических и политических проблем, уровень жизни населения является тем индикатором, который отражает развитие государства. Эта категория должна стать главным критерием разработки и оценки эффективности реализации социально–экономической политики Украины, как на общегосударственном, так и региональном уровнях в частности.

Основной **целью статьи** является исследование методологических основ оценки уровня жизни населения, с помощью построения интегральных показателей. Специфической особенностью Украины является значительная региональная дифференциация населения по уровню жизни, требующая проведения интегральной оценки уровня жизни населения для отдельных регионов Украины. Для этой цели нами было предложено использовать региональный индекс уровня жизни с учетом определенных методологических рекомендаций его расчета, связанных с изменениями социально–экономической ситуации в стране и соответствующими изменениями методологии статистических наблюдений. А также был проведен анализ уровня жизни населения отдельных регионов по такому интегральному показателю как индекс регионального человеческого развития. И осуществлена группировка областей Украины по индексу регионального человеческого развития, выявлено регионы лидеры и аутсайдеры.

Методическим инструментарием проведенного исследования стали методы систематизации, группировки и классификации, средние величины, показатели вариации и анализа рядов динамики, индексные расчеты, корреляционный анализ. Периодом исследования уровня жизни населения в регионах Украины был избран период 2004–2017 года. Объектом исследования выбрана Украина в целом и ее отдельные регионы.

Учитывая вышесказанное, следует отметить, что обеспечение достойного уровня жизни населения должно стать безусловным приоритетом как государственной, так и региональной политики, а качество жизни граждан – отвечать параметрам, которые достигнуты в развитых странах. Поэтому объективная оценка уровня жизни населения регионов и Украины в целом с помощью интегральных показателей может рассматриваться как ключевой фактор эффективности и результативности работы органов государственного и местного самоуправления.

Ключевые слова: интегральный показатель, уровень жизни, индекс, региональное человеческое развитие, регион.

Problems of use of integral indicators of assessment of life level

Today, in the context of aggravation of socio–economic and political problems, the standard of living of the population is the indicator that reflects the development of the state. This category should become the main criterion for the development and evaluation of the effectiveness of the implementation of socio–economic policies of Ukraine, both at the national and regional levels in particular.

The main **goal of the article** is to study the methodological foundations of assessing the standard of living of the population, using the construction of integral indicators. A specific feature of Ukraine is a significant regional differentiation of the population by living standards, requiring an integrated assessment of the living standards of the population for individual regions of Ukraine. For this purpose, we proposed the use of a regional index of living standards, taking into account certain methodological recommendations for its calculation, associated with changes in the socio–economic situation in

the country and corresponding changes in the methodology of statistical observations. And also, an analysis was made of the standard of living of the population of individual regions by such an integral indicator as the regional human development index. And the regions of Ukraine were grouped by the regional human development index, the leaders and outsiders were identified.

The methodological tools of the study were methods of systematization, grouping and classification, average values, indicators of variation and analysis of the series of dynamics, index calculations, correlation analysis. The period of the study of the standard of living of the population in the regions of Ukraine was chosen for the period 2004–2017. The object of the study was Ukraine as a whole and its individual regions.

Given the above, it should be noted that ensuring a decent standard of living of the population should become an unconditional priority of both state and regional policies, and the quality of life of citizens should meet the parameters that have been achieved in developed countries. Therefore, an objective assessment of the living standards of the population of the regions and Ukraine as a whole with the help of integrated indicators can be considered as a key factor in the efficiency and effectiveness of the work of state and local self-government bodies.

Keywords: *integral indicator, standard of living, index, regional human development, region.*

Постановка проблеми. Політична та економічна ситуація, яка спостерігається зараз в країні, характеризується високим рівнем безробіття, низькими стандартами оплати праці та недосконалою соціальною політикою. Все це призвело до значного погіршення рівня життя населення України. Така ситуація потребує чітких та виважених кроків з боку держави, які б ґрунтувались на детальному аналізі широкого кола показників, які характеризують різні аспекти рівня життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема оцінки рівня життя населення є широко дослідженою вченими та практиками у сучасній літературі. Серед українських науковців слід виділити роботи Власюка О.С., Колота А.М., Корецьку С.О., Лібанову Е.М., Татаревську Р.І., Черенько Л.М., Хапов Д.В., Ковтун Н.В. та ін., в яких запропоновано безліч показників і підходів до визначення рівня життя населення. Але, все ж таки деякі питання залишаються дискусійними. Зокрема, не існує єдиної методики у виборі факторів, які впливають на рівень життя населення та методики оцінювання даного показника. Значна регіональна диференціація рівня життя населення в окремих областях України потребує постійного вдосконалення методики її оцінювання з метою усунення диспропорцій у життєвому рівні населення країни та її регіонів.

Метою статті є дослідження методологічних засад оцінки рівня життя населення за допомогою побудови інтегральних показників, таких як регіональний індекс рівня життя та індекс регіонального людського розвитку.

Викладення основного матеріалу. Рівень життя – складне та багатопланове поняття, яке об'єднує у собі широкий спектр соціально-економічних відносин, пов'язаних зі станом та умовами життя людини у суспільстві. Рівень життя населення впродовж тривалого часу залишається однією з основних соціально-економічних категорій, що характеризує не лише матеріальний добробут окремої людини, а й визначає узагальнений результат діяльності економіки країни за певний період. Рівень життя є динамічною категорією і залежить від конкретних умов розвитку певного суспільства [1, с. 8].

Розвиток будь-якої складної системи завжди відбувається нерівномірно та цілком залежить від великих елементів цієї системи. Соціально-економічний розвиток будь-якої країни, а тим більш країни з великою чисельністю, є дуже складною системою, швидкі темпи зростання в якій демонструють великі елементи, а саме регіони з більш сприятливими умовами для розвитку економіки: географічне положення, наявність природних та трудових ресурсів, промисловості тощо. Тому оцінювати рівень життя необхідно не лише в цілому по країні, але й в регіональному розрізі.

Як відомо, на рівень населення впливає велика кількість факторів, які визначають якісні та кількісні характеристики досліджуваного явища. Все це й обумовлює наявність великої кількості методик оцінювання рівня життя. Багато дослідників, як вітчизняних, так і зарубіжних, для оцінювання рівня життя використовують систему показників, яка включає в себе від 3 до 12 аспектів, які фор-

мують рівень життя, та які, в свою чергу описуються від 20 до 70 показниками.

Порівняння регіонів України за такою кількістю показників дуже трудомістке, до того ж немає особливого сенсу, оскільки варіація різних показників за окремими регіонами не дає можливості точно визначити, в якому з порівнюваних регіонів рівень життя вище. Виключенням є лише місце Київ.

Таким чином, виникає необхідність проведення інтегральної оцінки рівня життя для окремих регіонів, яка дає змогу дослідити рівень життя населення за допомогою одного показника. Та на його основі отримати рейтинг регіонів за рівнем життя населення.

Інтегральна оцінка вирішує також й інші проблеми, які виникають у ході дослідження регіональних відмінностей рівні життя населення. По-перше, можна використати будь-яку в межах практичної необхідності кількість первинних показників. По-друге, побудувати ієрархічну систему показників, яка дасть відповідь, за рахунок яких аспектів той чи інший регіон має більш високий, або навпаки, більш низький рівень життя населення. По-третє, використання інтегрального показника, може забезпечити динамічну сумісність, тобто в майбутньому отримати сумісний ряд динаміки показників, який характеризує рівень життя населення регіону.

Розглянемо деякі методики розрахунку індексу рівня життя для окремих регіонів. Так, Ханов Д.В. у своїй роботі [2] запропонував наступну методику розрахунку інтегрального індексу рівня життя на прикладі Херсонської області. В його основу була покладена методологія розрахунку інтегральних показників М.З. Згуровського [3, с. 245]. За даною методикою, всі дані, індикатори та індекси вимірюються за допомогою різних фізичних величин, мають різні інтерпретації та змінюються в різних діапазонах, що потребує їх нормування. Таким чином, їх значення будуть знаходитися у діапазоні від 0 до 1, чим гірше значення вказаних індикаторів, тим ближче вони до 0, а найкращі – до 1.

При формуванні параметрів були використані два види інформації: соціологічного характеру та статистичні дані.

Такий набір показників якості життя було обрано з огляду на ступінь їх впливу на оцінку інтегрального індексу. При цьому для розрахунку інтегрального індексу принципове значення

має позитивний характер приватного коефіцієнта, який здатний характеризувати якісну сторону життя населення. Ханова Д.В. запропонував розраховувати інтегральний індекс рівня життя населення, як середню арифметичну, яка складається з набору найбільш значущих показників, за наступною формулою:

$$I_x = \frac{1}{n} \sum I_{xi}$$

Приватні індивідуальні індекси розраховуються за формулою:

$$I_{xi} = 1 - \frac{\sqrt[n]{\sum I_n}}{I}$$

У якості індикаторів рівня життя були обрані наступні:

- стан інфраструктури;
- здоров'я людей;
- відпочинок та культура
- стан навколишнього середовища;
- ризики та безпека життя;
- свобода людей.

Кожна з груп характеризується певними показниками (всього 31). Але, на наш погляд, ця система показників не є досконалою, та не враховує багато факторів, що впливають на рівень життя. Тому, ми пропонуємо для оцінки рівня життя населення на регіональному рівні використати методику розрахунку, такого інтегрального показника, як регіональний індекс рівня життя, запропоновану групою вчених – економістів Інституту демографії та соціально-економічних досліджень [1, 184–196], з урахуванням певних методологічних рекомендацій до його розрахунку, пов'язаних зі змінами соціально-економічної ситуації в країні та відповідними змінами методології статистичних спостережень.

Згідно даній методиці інтегральна оцінка рівня життя населення регіонів передбачає чотири етапи:

- формування сукупності показників X_i ;
- стандартизація показників;
- розрахунок вагових коефіцієнтів w_i ;
- розрахунок регіонального індексу рівня життя.

I етап. Автори методики до основних аспектів рівня життя віднесли три блока показників:

- матеріальне добробут населення;
- умови життя населення;
- соціальне середовище.

Кожен із блоків характеризується певними індикаторами, які ми рекомендуємо переглянути з ог-

ляду на високу динамічність сучасного рівня життя. Так, дана методика була запропонована у 2006 році та застосована для показників 2000 та 2005 років. Отож, деякі показники вже втратили своє значення (кількість телефонів на 100 сімей, таксофонів на 10000 жителів, середньодобовий обсяг місцевого телерадіомовлення), та їх доцільно замінити на показники, які характеризують сучасне інформаційне суспільство (наприклад, частка домогосподарств, які мають доступ до послуг Інтернету, кількість користувачів мобільними телефонами, % населення старше 18 років, тощо).

Ми не будемо зараз детально зупинятися на всій сукупності показників, які входять до кожної групи, лише зазначимо, що у перша група «Матеріальний добробут населення» включає 19 показників, які якнайбільш повно характеризують масштаби розширення населення за рівнем доходів, витрат та майнового стану. Друга група «Умови проживання» представлена 18 показниками, які включають кількісні (загальна площа житла) та якісні (облаштування житла зручностями) показники, які дають уявлення про житлові умови населення регіону. Другою за значимістю характеристикою умов проживання населення є розвиненість соціальної інфраструктури. І третя група «Соціальне середовище» включає 13 показників характеризується показниками соціального самопочуття та соціального напруження.

II етап. Перехід до показників, які не мають одиниць вимірювання, тобто їх стандартизація.

Всі змінні поділяються на стимулятори та де стимулятори.

На практиці застосовують три методи стандартизації. Проаналізувавши їх ми запропонували використати наступний:

$$\text{Для показників – стимуляторів: } Z_s = \frac{X_i - X_{\min}}{X_{\max} - X_{\min}},$$

де X_{\max} , X_{\min} – відповідно максимальне та мінімальне значення i -того показника за регіонами.

$$\text{Для показників – де стимуляторів: } Z_s = \frac{X_{\max} - X_i}{X_{\max} - X_{\min}}.$$

III етап. В теорії статистики існує багато методів для розрахунку ваг показників. Для методики побудови інтегрального показника рівня життя населення нами була обрана методика визначення ваг за допомогою коефіцієнтів кореляції, так як матриця коефіцієнтів кореляції являється процедурою факторного аналізу, та значно спрощує алгоритм розрахунків.

$$W_k = \frac{\sum_{i=1}^n r_{ik}}{\sum_{k=1}^n \sum_{i=1}^n r_{ik}},$$

де r_{ik} – коефіцієнт парної кореляції між i – тим та k – тим показниками.

IV етап. Розрахунок регіонального індексу життя населення відбувається за наступною формулою:

$$I_n = \frac{\sum_{k=1}^3 I_{kj}}{3}.$$

Таким чином, запропонована методика регіональної оцінки рівня життя має наступні переваги. По-перше, запропонована система показників спрямована на детальний та всебічний аналіз складових рівня життя будь-якого регіону або групи областей. По-друге, дозволяє побудувати рейтинг регіонів за рівнем життя населення та його основним аспектам. Однак, як і будь-яка модель, індекс рівня життя являється спрощеним відображенням реальності. Та конкретне значення інтегрального індексу (або індексів, які характеризують окремі аспекти рівня життя) не має економічної інтерпретації – важливим являється лише місце, яке належить кожному конкретному регіону за єдиною в Україні шкалою.

Ще одним інтегральним показником, за допомогою якого можна вимірювати рівень життя населення в окремих регіонах, є індекс регіонального людського розвитку (ІРЛР). Індекс регіонального людського розвитку характеризує рівень досягнень регіону за основними вимірами розвитку людини.

Методика розрахунку ІРЛР є оновленим варіантом Національної методики оцінки людського розвитку, яка була розроблена у 2000 році фахівцями Національної академії наук під керівництвом Е.М. Лібанової. Починаючи з 2001 року Державна служба статистики України щорічно публікує результати розрахунку регіонального людського розвитку. На відміну від міжнародної методики обчислення індексу людського розвитку на рівні країни, національна методика дозволяє проаналізувати людський розвиток більш детально, виявити регіональні тенденції людського розвитку, а також фактори, що стримують розвиток людського потенціалу в окремих регіонах [4].

За десятирічний період використання методики розрахунку ІРЛР відбулись значні зміни у

МЕТОДОЛОГІЯ СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ

соціально-економічній ситуації, в інформаційно-статистичному забезпеченні досліджень, виникли нові аналітичні потреби. Удосконалена методика, що використовується для розрахунку починаючи з 2010 року включає в себе 33 показника замість 94, що використовувались раніше. Ці показники об'єднані у 6 блоків відповідно до основних аспектів людського розвитку:

- відтворення населення;
- соціальне становище;
- комфортне життя;
- добробут;
- гідна праця;
- освіта.

Для розрахунку ІРЛР були взяті як показники-стимулятори людського розвитку, так і показники-дестимулятори. Такий підхід дозволяє проаналізувати не лише позитивні сторони людського розвитку, але також виявити резерви підвищення людського розвитку в окремих регіонах [4].

Розрахунок ІРЛР проводиться в два етапи:

- 1) розрахунок узагальнюючих індексів, що характеризують окремі аспекти людського розвитку;
- 2) побудова інтегрального ІРЛР.

Це дозволяє порівнювати між собою регіони не тільки в цілому, але й за окремими показниками розвитку, у тому числі й такими, що характеризують безпосередньо добробут та рівень життя населення.

Індекс по окремим блокам розраховується за формулою:

$$I_{ir} = \sum_{j=1}^{k_i} \bar{w}_{ij} z_{ijr}^c$$

де \bar{w}_{ij} – ваги j -го показника у i -му блоці показників, визначені методом попарних порівнянь з використанням експертних оцінок;

\bar{w}_{ij} – калібровані нормовані значення j -го показника у i -му блоці показників по регіону r .

Відкалібровані значення нормованих показників розраховуються за формулою:

$$z_{ijr}^c = z_{ijr} \times c_{ij}$$

де z_{ijr} – нормоване значення j -го показника у i -му блоці показників по r -му регіону;

c_{ij} – калібрувальний коефіцієнт для j -го показника у i -му блоці показників.

Калібрувальний коефіцієнт розраховується за формулою:

$$c_{ij} = \frac{\bar{b}_i}{\bar{b}_{ij}}$$

де \bar{b}_{ij} – середнє значення питомої ваги j -го нормованого показника у i -му блоці показників;

\bar{b}_i – середнє значення питомої ваги нормованих показників у i -му блоці показників.

Середнє значення питомої ваги j -го нормованого показника у i -му блоці показників розраховується за формулою:

$$\bar{b}_{ij} = \frac{\sum_{r=1}^{25} b_{ijr}}{25},$$

де b_{ijr} – питома вага j -го нормованого показника у загальному індексі i -го блоку показників для регіону r .

А середнє значення питомої ваги нормованих показників у i -му блоці показників за формулою:

$$\bar{b}_i = \frac{\sum_{j=1}^{k_i} \bar{b}_{ij}}{k_i},$$

де k_i – кількість показників у i -му блоці.

Нормовані значення розраховуються за наступними формулами

$$\text{для показників-стимуляторів: } z_{ijr} = \frac{x_{ijr}}{x_{st ij}}$$

$$\text{для показників-дестимуляторів: } z_{ijr} = \frac{x_{st ij}}{x_{ijr}}$$

де x_{ijr} – фактичне значення j -го показника у i -му блоці показників по r -му регіону;

$x_{st ij}$ – стандартне значення j -го показника у i -му блоці показників;

Стандартні значення показників визначаються експертним шляхом.

Інтегральний індекс регіонального людського розвитку розраховується як сума індексів по всіх шести блоках показників:

$$I_r = \sum_{i=1}^6 I_{ir}$$

Дана методика розрахунку дозволяє виявити лідерів та аутсайдерів серед областей України, більш розширено проаналізувати окремі аспекти людського розвитку, тобто все це, що не дозволяє зробити розрахунок та аналіз індексу людського розвитку за методологією ООН.

Для можливості співставлення значень ІРЛР у динаміці, Державною службою статистики були перераховані індекси по регіонах за новою методикою починаючи з 2004 року.

Якщо проаналізувати динаміку ІРЛР по регіонах України, ми бачимо його зростання по всіх

областях. Найбільше зростання ІРЛР за період 2004–2017 рр. спостерігалось у Івано–Франківській (+22,8%), Чернівецькій (19,7%) та Чернігівській (+18,3%) областях, а найменше – у Закарпатській області (+6,3%).

При аналізі та співставленні показників окремих регіонів України відсутня шкала оцінювання рівня людського розвитку, яка б дозволила виявити межі та ступень розвитку людського потенціалу та рівня життя населення регіону. Тому, використовуючи дані Державної служби статистики України [5, 6] проаналізуємо ІРЛР у 2004 – 2017 рр., згрупувавши регіони України у п'ять груп з рівними інтервалами та виділивши групи з дуже низьким, низьким, середнім, високим та дуже високим рівнем людського розвитку. Не зважаючи на позитивну

тенденцію до зростання значення індексу регіонального людського розвитку у всіх областях, проведене групування регіонів свідчить про деяке погіршення показників людського розвитку в Україні.

Так, у 2004 році найбільша кількість областей України (20%) потрапила до групи з низьким рівнем людського розвитку, найгірший показник спостерігався у Чернігівській області [7, с. 13–14]. До групи з високим рівнем людського розвитку відносяться Львівська, Полтавська та Чернівецька області, а також АР Крим. Найвищий рівень спостерігався у Закарпатській області, вона єдина потрапила до групи з дуже високим рівнем людського розвитку (рис. 1).

У 2010 році спостерігається деяке покращення показників, що характеризують рівень людського

Рисунок 1. Картограма розподілу регіонів України за рівнем людського розвитку у 2004 році

Рисунок 2. Картограма розподілу регіонів України за рівнем людського розвитку у 2010 році

Рисунок 3. Картограма розподілу регіонів України за рівнем людського розвитку у 2017 році

розвитку: скоротилась кількість областей, що мають дуже низький та низький рівень. (рис. 2).

Найгірший рівень людського розвитку спостерігався у Житомирській області. Також слід зазначити збільшення кількості областей з дуже високим рівнем людського розвитку. Якщо у 2004 році до цієї групи потрапила лише одна область, то у 2010 році сім областей. Найвищий рівень спостерігався у Харківській області [8]. Але така позитивна тенденція спостерігалась не довго.

У 2017 році кількість областей з дуже високим рівнем розвитку значно скоротилася, а кількість областей з дуже низьким рівнем людського розвитку навпаки збільшилася. Так, у групу з дуже високим рівнем розвитку потрапили Івано-Франківська, Львівська та Чернівецька області. Найбільша кількість областей – це області з низьким рівнем людського розвитку. Найгірший рівень людського розвитку спостерігався у Кіровоградській області, а найвищий – у Чернівецькій області.

Таке погіршення показників, що характеризують людський розвиток в регіонах, пов'язано в першу чергу з погіршенням показників у окремих сферах життя населення. Про це свідчить скорочення індексів по таких блоках показників як «соціальне середовище», «комфортне життя» та «гідна праця».

У блоку «соціальному середовище» погіршення індексу спостерігається у Київській області (–6,6%), по блоку «комфортне життя» – у Закарпатській (–9,7%), Дніпропетровській (–3,1%) та Полтавській (–2,6%) областях. Але найбільше скорочення показників відбулося у блоці «Гідна праця». Так, індекс скоротився у всіх без виклю-

чення областях України, а у Вінницькій, Дніпропетровській, Запорізькій та Миколаївській областях це скорочення склало більше ніж 20%.

Такі негативні тенденції свідчать про скорочення рівня життя населення в Україні, так як саме можливість населення гідно працювати та отримувати стабільний прибуток є основою підвищення добробуту не лише окремих регіонів, а країни в цілому.

Досвід країн із розвинутою економікою доводить надзвичайну важливість виваженої регіональної політики у підвищенні добробуту та створенні сприятливих умов для всього населення незалежно від місця проживання. А для цього слід мати та використовувати інструментарій для моніторингу рівня життя населення в регіоні, вимірювання його прогресу та виявлення чинників, що стримують його зростання.

Перспективи подальших розробок. На основі запропонованої методики розрахунку регіонального індексу рівня життя населення провести його розрахунок за даними окремих областей України та виявити їх сильні позиції та проблемні зони. На основі проведених розрахунків надати окремі рекомендації, щодо підвищення рівня життя населення регіонів з урахуванням їх особливостей.

Висновки

Проведений аналіз свідчить, що в Україні існує негативна тенденція до погіршення показників регіонального людського розвитку. Сучасний стан людського розвитку більшості регіонів України характеризується низькими показниками рівня життя населення. З огляду на це, особливої ак-

туальності набуває поглиблений аналіз окремих причин погіршення показників рівня життя населення, як в цілому по Україні, так і по окремих регіонах, а також розробка науковообґрунтовано-го методичного та інформаційного забезпечення стратегій розвитку регіонів. Індекс регіонального людського розвитку дає можливість оцінити зміни у рівнях життя населення регіонів України, але розрахунок запропонованого у статті індексу рівня життя населення регіону доповнить такий аналіз та в перспективі надасть можливість використувувати його для розробки регіональних програм підвищення рівня життя населення та в прогнозних розрахунках життєвого потенціалу населення на середньострокову перспективу.

Список використаних джерел

1. Рівень життя населення України [Текст] / НАН України. Інститут демографії та соц. досліджень; [за ред. Л.М. Черенько], – К. : ТОВ «Видавництво «Консультант», 2006. – 428с.
2. Ханов Д.В. Аналіз інтегрального показника якості життя населення [Текст] / Д.В. Ханов // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. ; редкол. : В.А. Дерій (гол. ред.) та ін.. – Тернопіль : Видавничо – поліграфічний центр ТНЕУ «Економічна думка», 2015. – Том 19. – №1. – С. 101–107.
3. Згуровский М.З. Системный анализ : проблемы, методология, приложения [Текст] / М.З. Згуровский, Н.Д. Панкратова. – К. : Наукова думка, 2011. – 743 с.
4. Методика вимірювання регіонального людського розвитку // Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Регіональний людський розвиток. Статистичний бюлетень. – Київ: Державна служба статистики України, 2011. – 44 с.
6. Регіональний людський розвиток. Статистичний бюлетень. – Київ: Державна служба статистики України, 2018. – 72 с.
7. Ольвінська Ю. О. Регіональні порівняння людського розвитку в Україні / Ю. О. Ольвінська // Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях: Міжнародна науково-практична конференція (Одеса 18–19.04.2019). – Одеса: ОНЕУ, 2019. – С. 10–15.
8. Підгорний А. З. Статистичні методи в управлінні розвитком регіону : монографія // А. З. Підгорний, О. В. Самоєнкова, О. Г. Милашко та ін. – Одеса : ФОП Гуляєва В. М., 2016. – 218 с

References

1. NAS of Ukraine. Institute of Demography and Social Research (2006), «Riven' zhyttya naselennya Ukrayiny» [The standard of living of the population of Ukraine], TOV «Vydavnytstvo «Konsul'tant», Kyiv, Ukraine.
2. Khanov, D. V. (2015), «Analysis of the integral indicator of the quality of life of the population» [Analiz intehral'noho pokaznyka yakosti zhyttya naselennya], Ekonomichnyy analiz : zb. nauk. prats', [Economic analysis: a collection of scientific works], Vol. 19, Vydavnycho–polihrafichnyy tsentr TNEU «Ekonomichna dumka», Ternopil, Ukraine, p. 101–107.
3. Zgurovsky, M.S., Pankratova, N.D. (2011), System analysis: problems, methodology, applications [Sistemnyy analiz : problemy, metodologiya, prilozheniya], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.
4. Methods of measuring regional human development. State Statistics Service of Ukraine [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. State Statistics Service of Ukraine (2011), «Rehional'nyy lyuds'kyi rozvytok. Statystychnyj zbirnyk» [Regional human development. Statistical yearbook], Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny, Kyiv, Ukraine.
6. State Statistics Service of Ukraine (2018), «Rehional'nyy lyuds'kyi rozvytok. Statystychnyj zbirnyk» [Regional human development. Statistical yearbook], Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny, Kyiv, Ukraine.
7. Olvinskaya, Yu.O. (2019), «Regional comparisons of human development in Ukraine» [«Rehional'ni porivnyannya lyuds'koho rozvytku v Ukrayini»], Materiali mizhnarodnoi naukovo–praktichnoi konferencii [Materials International Scientific Practical Conference], ONEU, Odessa, Ukraine, pp. 10–15.
8. Podgornyy, A.Z. (2016), Statistical methods in the management of regional development: Monograph [Statystychni metody v upravlinni rozvytkom regionu: monografiya], FOP Gulyayeva V. M., Odessa, Ukraine.

Дані про авторів

Підгорний Анатолій Захарович,

к. е. н., професор кафедри статистики Одеського національного економічного університету
e-mail: azp1@ukr.net

Ольвінська Юлія Олегівна,

к. е. н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету
e-mail: y_olvinskaya@ukr.net

Вітковська Катерина Вікторівна,

к. е. н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету
e-mail: katerinavit@ukr.net

Данные об авторах

Подгорный Анатолий Захарович,

к. э. н., профессор кафедры статистики Одесского национального экономического университета

e-mail: azp1@ukr.net

Ольвинская Юлия Олеговна,

к. э. н., доцент кафедры статистики Одесского национального экономического университета

e-mail: y_olvinskaya@ukr.net

Витковская Екатерина Викторовна,

к. э. н., доцент кафедры статистики Одесского национального экономического университета

e-mail: katerinavit@ukr.net

Data about the authors

Anatoly Podgorny,

PhD in Economics, Professor, Department of Statistics, Odessa National Economics University

e-mail: azp1@ukr.net

Juliya Olvinskaya,

PhD in Economics, Associate Professor, Department of Statistics, Odessa National Economics University

e-mail: y_olvinskaya@ukr.net

Ekaterina Vitkovskaya,

PhD in Economics, Associate Professor, Department of Statistics, Odessa National Economics University

e-mail: katerinavit@ukr.net

УДК 311.17:364–146.2(477)

<http://doi.org/10.5281/zenodo.3829636>

БАРАНИК З.П.,
ГОПКАЛО Б.С.

Теоретико–методологічні засади статистичного аналізу державного забезпечення соціального захисту населення України

Соціальною державою називають таку, що забезпечує своїм громадянам і особам, які знаходяться на її території на законних підставах, високий рівень життя і вільний розвиток. У конституції України чітко вказано, що найвищою соціальною цінністю в Україні є людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека. Також вказано, що забезпечення прав і свобод кожної людини є головним обов'язком держави. З цих положень випливає, що в нашій країні саме держава є активним і головним учасником забезпечення реалізації соціального захисту населення.

Метою статті є теоретичне обґрунтування сутності та вивчення статистичних засад аналізу державного забезпечення соціального захисту населення України.

Об'єктом дослідження є соціальний захист населення.

Предметом дослідження виступає система державного регулювання у сфері соціального захисту.

Система соціального захисту в Україні ще не набула остаточного вигляду і постійно перебуває у стані трансформаційних процесів. Також удосконалюються методи здійснення статистичного забезпечення соціального захисту населення, оскільки саме за допомогою статистичних методів здійснюється контроль та аналіз ефективності соціальної політики та проведених реформ в даній сфері. Застосування статистичного підходу сприятиме ефективному впровадженню соціальних реформ.

Наукові досягнення з питань змістовного аспекту поняття соціального захисту та вдосконалення практичної діяльності держави в цьому напрямі проводиться в спеціалізованих науково–дослідних установах. Окремим аспектам соціального захисту присвятили свої праці вітчизняні й зарубіжні вчені та фахівці, зокрема З. Бараник, Н. Болотіна, І. Дьяконова, А. Єпіфанов, І. Сало, В. Базилевич, П. Шевчук, О. Палій, В. Скуратівський, В. Москаленко, І. Басанцов, Т. Косова, І. Михайловська, О. Неліпович, А. Гарсія, Дж. Груат та інші. Аналіз наукових досліджень даної сфери, що присвячені вивченню теоретико–методологічних, прикладних аспектів соціального захисту населення, також статистичного аналізу ефективності функціонування державної політики щодо забезпечення державної підтримки населення свідчать про велике розмаїття різноманітних підходів, методик, висновків та оцінок. Фундаментальний характер цієї наукової проблеми визначається відсутністю єдиного підходу до трактування її теоретичних і методологічних засад. Це визначає необхідність її подальшого дослідження.